

УДК 336.1:352

DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2023-6-131-140>

Маліборський Петро,
Заболотівський селищний голова
Коломийського р-ну Івано-Франківської
обл., аспірант кафедри управління та
бізнес-адміністрування Прикарпатського
національного університету
ім. В. Стефаника

Maliborskyi Petro,
Zabolotovsky head of village of the Kolomyia
district, Ivano-Frankivsk region, Graduate
Student of the Department of Management and
Business Administration of Vasyl Stefanyk
Precarpathian National University

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-5863-2534>✉ petro.maliborskyi.23@pnu.edu.ua

ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНА СПРОМОЖНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

FINANCIAL AND BUDGETARY CAPACITY OF TERRITORIAL COMMUNITIES

Анотація. Статтю присвячено дослідженню актуальних питань формування фінансово-бюджетної спроможності територіальної громади. В умовах трансформації вітчизняної економіки, нестабільності економічної кон'юнктури та фінансової системи дане дослідження набуває найважливішого значення. Це пов'язано з тим, що рівень його формування та використання чималою мірою зумовлює стійкість регіональної економіки та якість життя населення.

Метою статті є уточнення теоретичних основ та обґрунтування практичних рекомендацій щодо раціонального розподілу фінансових потоків між бюджетами різних рівнів, формування базису спроможності місцевого самоврядування здійснювати фінансування розвитку господарських систем територіальних громад. Аналізуючи наукові джерела, відзначено багато напрацювань вчених щодо наповнення доходної частини місцевого бюджету. Проте саме фінансово-бюджетній спроможності територіальних громад приділяється недостатня увага, що неоднозначно відобразиться на повоєнному відновленні Україні та залученні зовнішніх джерел її відновлення/зростання. Доцільно підкреслити, що можливе виникнення фінансово неспроможних громад, про що не йдеться у вітчизняному законодавстві, насамперед пов'язано з недостатністю власних ресурсів для фінансового забезпечення видаткових повноважень.

Заходи щодо розвитку фінансово-бюджетної спроможності територіальних громад, особливості застосування інструментів міжбюджетного регулювання та правил ефективного управління місцевим боргом традиційно застосовуються у закордонній практиці, набувають особливої значущості з метою здійснення досудового врегулювання фінансових проблем місцевого самоврядування та забезпечення фінансово-бюджетної спроможності громад у вітчизняній дійсності. При цьому важливо, щоб вони були детально вивчені та адаптовані з урахуванням муніципальної практики та особливостей українського законодавства.

Ключові слова: децентралізація, територіальна громада, бюджет, фінансова спроможність, банкрутство, доходи, видатки.

Abstract. The article is devoted to the study of topical issues of the formation of the financial and budgetary capacity of the territorial community. In the conditions of

the transformation of the domestic economy, the instability of the economic situation and the financial system, this study acquires the most important importance. This is due to the fact that the level of its formation and use largely determines the stability of the regional economy and the quality of life of the population.

The purpose of the article is to clarify the theoretical foundations and substantiate practical recommendations regarding the rational distribution of financial flows between budgets of different levels, forming the basis of the ability of local self-government to finance the development of economic systems of territorial communities. Analyzing scientific sources, many efforts of scientists to fill the revenue part of the local budget were noted. However, insufficient attention is paid to the financial and budgetary capacity of territorial communities, which will ambiguously reflect on the post-war recovery of Ukraine and the involvement of external sources of its recovery/growth. It is appropriate to emphasize that the possible emergence of financially insolvent communities, which is not mentioned in the national legislation, is primarily related to the insufficiency of own resources for financial support of spending powers.

Measures regarding the development of the financial and budgetary capacity of territorial communities, the peculiarities of the application of instruments of inter-budgetary regulation and the rules of effective management of local debt, traditionally applied in foreign practice, acquire special significance in order to implement pre-trial settlement of financial problems of local self-government and ensure the financial and budgetary capacity of communities in the domestic reality. At the same time, it is important that they are studied in detail and adapted taking into account municipal practice and peculiarities of Ukrainian legislation.

Keywords: decentralization, territorial community, budget, financial capacity, bankruptcy, income, expenses.

Постановка проблеми. Роль державних фінансів у фінансовій системі держави визначається значимістю пріоритетних напрямів витрачання коштів місцевих бюджетів. У більшості країн до них належить фінансування соціально-культурної сфери та комунально-побутове обслуговування населення. Крім того, на частку місцевих фінансів в даний час припадає значна частина централізованих грошових ресурсів. Однак нестабільні економічні умови, низький рівень бюджетної забезпеченості та неефективна система управління муніципальними фінансами нерідко призводять до формування фінансово неспроможних муніципалітетів. У зв'язку з чим у міжнародній практиці державного та муніципального управління вирішення фінансових проблем муніципальних утворень є актуальним завданням.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Колектив авторів визначає фінансову спроможність територіальних громад як їх здатність залучати, акумулювати і ефективно використовувати фінансові ресурси з різних джерел задля вирішення актуальних питань місцевого значення та досягнення та підтримки збалансованого розвитку в усіх сферах на відповідній території [7]. Міністерство розвитку громад та територій України для оцінювання фінансової спроможності територіальних громад враховує лише окремі її показники, зокрема власні доходи на одного мешканця, рівень дотаційності та капітальних видатків на одного мешканця без субвенцій з держбюджету, питома вага видатків на утримання апарату управління у власних ресурсах [3]. С.В. Сембер, О.Г. Чубарь, К.С. Машіко проаналізували сутність поняття «фінансово-бюджетна спроможність територіальної громади» у науковій праці [5].

У матеріальному значенні бюджет громади є сконцентрованим у межах певної громади централізованим фінансовим фондом, який є у розпорядженні органів місцевого самоврядування і використовується на вирішення завдань загального значення [2]. Проведений аналіз результатів розвідок вчених вказує на нагальну потребу в подальших дослідженнях фінансово-бюджетної спроможності територіальних громад, особливо у військовий та повоєнний час в Україні.

Мета статті полягає в уточненні теоретичних основ та обґрунтування практичних рекомендацій щодо раціонального розподілу фінансових потоків між бюджетами різних рівнів, формування базису спроможності місцевого самоврядування здійснювати фінансування розвитку господарських систем територіальних громад.

Виклад основного матеріалу. Формування виконання місцевого бюджету здійснюється органами місцевого самоврядування самостійно. Органи місцевого самоврядування у процесі формування місцевих бюджетів керуються мінімальними державними стандартами надання публічних послуг, соціальними нормами, нормативами мінімальної бюджетної забезпеченості. Реалізація мінімальних державних стандартів гарантується державою шляхом закріплення за ними доходних джерел для покриття мінімально необхідних видатків бюджетів. Дохідна частина місцевих бюджетів складається з власних доходів та надходжень від регулюючих доходів, вона також включає фінансову допомогу у різних формах. До власних доходів належать місцеві податки та збори [1]. Основу доходної частини бюджетів громад України становлять місцеві податки: земельний, на доходи фізичних осіб, рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів, водних ресурсів, користування надрами для видобування корисних копалин, державне мито, плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, адміністративний збір за державну реєстрацію та доходи від використання комунального майна, єдиний податок, акцизний податок, податок на прибуток підприємств приватного сектору економіки.

Видаткова частина місцевих бюджетів визначається особливостями територіальних громад та включає витрати на вирішення питань місцевого значення, реалізацію планів та програм соціально-економічного розвитку територій. Крім того, у видатковій частині місцевих бюджетів має передбачатись фінансування всіх переданих державних повноважень, зокрема, освіта та охорона здоров'я, транспортна інфраструктура тощо. На етапі реформування місцевого самоврядування актуальною проблемою формування оптимальної структури видатків бюджету територіальних громад є економне та ефективне витрачання бюджетних коштів, регулювання рівня та динаміки дефіциту бюджету, ефективне управління боргом, оптимальний розподіл коштів фінансової допомоги з державного бюджету. Теоретично має бути відповідність доходної та видаткової частин бюджету. Такий бюджет є збалансованим. На збалансованість місцевого бюджету впливає обсяг коштів, необхідний для забезпечення мінімальних бюджетних видатків. Під мінімальними видатками бюджету розуміються кошти, передбачені у бюджеті для фінансування конституційно гарантованих заходів щодо забезпечення установ, підприємств та організацій, які фінансуються з бюджету. Аналіз структури витрат, що склалася в територіальній громаді, впровадження стимулів для оптимізації витрат – завдання, які необхідно вирішити найближчим часом. На оптимізацію видатків та доходів бюджетів територіальних громад найбільш впливає розвиток фінансово-економічної діяльності місцевих спільнот, що передбачає подальшу законодавчу

регламентацію бюджетного процесу; в даному випадку розробка стратегічного плану довгострокового розвитку територіальної громади [2]. Органи місцевого самоврядування можуть визначати бюджетну політику на середньострокову та довгострокову перспективу, розробляти власні довгострокові програми соціально-економічного розвитку з метою оптимального управління фінансовими ресурсами. Говорячи про фінансові ресурси, мається на увазі, що фінансові ресурси поряд з іншими складають сукупність оперативних стратегічних ресурсів місцевого самоврядування. Важливе завдання кожної територіальної громади – перетворити їх на об'єкт політичної та управлінської роботи для розробки стратегічного плану економічного розвитку території. Створення гнучкої, динамічної системи економічного розвитку сприятиме своєчасному реагуванню на ситуацію, що змінюється в країні та світі. Проте правова та нормативна база стосовно фінансової спроможності територіальних громад наразі недостатня, щоб забезпечити здатність органів місцевого самоврядування ефективно вирішувати існуючі проблеми [4].

Поняття «фінансово-бюджетна спроможність територіальної громади» можна розглядати у широкому та вузькому визначеннях. У широкому визначенні фінансова спроможність є таким станом фінансової системи, при якому соціально-економічний розвиток громади забезпечується за рахунок власних фінансових ресурсів усіх локалізованих на даній території економічних суб'єктів на основі нарощування та ефективного використання фінансового та бюджетного потенціалу територій. У вузькому визначенні це поняття, зазвичай, використовується стосовно бюджетної сфери. Так, в економічній літературі фінансову спроможність громад часто трактують як здатність територіальних органів влади фінансувати свої видаткові зобов'язання за рахунок власних, а не інших доходів бюджету. Обсяг фінансових ресурсів, яким мають територіальні органи влади, має бути достатнім для реалізації законодавчо закріплених за ними повноважень та виконання функцій щодо надання бюджетних послуг населенню. Фінансова спроможність громад базується на стабільному довгостроковому тренді зростання власної доходної бази бюджетів територій, підвищенні якості управління територіальними фінансами та ефективному регулюванні бюджетно-податкових відносин між рівнями публічної влади.

Громади, де сформовані умови здійснення розширеного відтворення виробництва переважно за рахунок власних фінансових джерел, мають достатню фінансову стійкість і значною мірою захищені від негативних наслідків внутрішніх та зовнішніх економічних шоків. Рівень фінансово-бюджетної спроможності територіальної громади визначається, перш за все, масштабами та ефективністю використання її бюджетного потенціалу. Фінансово-бюджетна спроможність громади є найважливішим компонентом фінансового потенціалу території, формування та використання якого реалізуються органами територіальної влади з метою сталого соціально-економічного розвитку територій. У рамках системно-відтворювального підходу її можна розглядати як можливість та спроможність територіальної фінансової системи з урахуванням рівня її розвитку та інституційної організації генерувати бюджетні доходи для реалізації цілей та завдань територіального соціально-економічного розвитку. У кількісному вимірі фінансово-бюджетна спроможність характеризує прогнозну величину фінансових ресурсів, яку територіальні органи влади можуть максимально залучити та трансформувати у доходи бюджету в рамках чинного законодавства та бюджетної політики, що проводиться, за певний період.

Фінансово-бюджетна спроможність територіальної громади охоплює можливі надходження податкових доходів, неподаткових доходів, а також кошти, що надходять у порядку перерозподілу з державного бюджету та залучені на оплатній основі. У цьому плані у складі фінансово-бюджетної спроможності територіальних громад можна виділити податкову, неподаткову, трансфертну та позикову спроможність. Власна фінансово-бюджетна спроможність громад як компонент потенціалу території включає сукупність податкового та неподаткового потенціалів, безоплатні надходження. Податкова спроможність пов'язана з акумуляцією можливих надходжень місцевих податків, а також відрахувань від державного бюджету, що надходять до місцевих бюджетів, неподаткова спроможність – з мобілізацією можливих неподаткових доходів.

Трансфертна спроможність формується за рахунок доходів, одержуваних місцевими бюджетами у формі безоплатних надходжень, представлених насамперед різними міжбюджетними трансфертами з державного бюджету – дотаціями, субвенціями, субсидіями, іншими міжбюджетними трансфертами. Потреба у міжбюджетних трансфертах обумовлена вертикальним та горизонтальним дисбалансами, що виникають через диференціацію розподілу податкової бази та відмінностей у вартості надання публічних послуг громадами. При цьому роль різних видів міжбюджетних трансфертів у формуванні доходів територіальних бюджетів неоднакова. Слід зазначити, що дотаційні громади не завжди можуть спрямовувати отримані кошти на соціально-економічний розвиток, оскільки вони часто мають високе боргове навантаження, обслуговування якого пов'язане зі суттєвими витратами.

Позикова спроможність громади характеризує можливості залучення коштів до територіальних бюджетів на оплатній основі. Реалізована фінансово-бюджетна спроможність складається з податкових та неподаткових доходів, а також безоплатних надходжень, у той час як використання позикових коштів у вигляді кредитів та боргових цінних паперів обумовлює виникнення витрат на виплату відповідних відсотків та поверненню боргу. Тим часом боргове фінансування активно застосовується всіма основними секторами ринкової економіки (суспільним та корпоративним секторами, домогосподарствами, фінансовими посередниками). Залучення бюджетних ресурсів на оплатній основі здійснюється за нестачі власних бюджетних доходів і може бути орієнтоване на компенсацію або нарощування власної фінансово-бюджетної спроможності [4]. Спрямування залучених на оплатній основі фінансових ресурсів на фінансування бюджетного дефіциту дозволить забезпечити поточні видатки бюджету, а на фінансування інвестиційних проектів – його інвестиційні витрати, що в майбутньому призведе до генерування додаткових доходів бюджету. З метою надання такої можливості було прийнято Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення підтримки обороноздатності держави та розвитку оборонно-промислового комплексу України» від 08.11.2023 р. № 3428-IX, за яким було надано право сільським та селищним територіальним громадам здійснювати місцеві запозичення та надавати місцеві гарантії та підготовлено низку нормативно-правових актів. Обсяг та умови здійснення місцевих запозичень і надання місцевих гарантії погоджуються з Міністерством фінансів.

Також варто взяти до уваги, що на противагу здатності у повному обсязі та за визначений термін розрахуватися за своїми зобов'язаннями за допомогою грошових ресурсів та інших активів, територіальні громади можуть бути й

фінансово-бюджетно неспроможними, особливо якщо йдеться про громади, які підлягатимуть відновленню.

У зарубіжній практиці виділяють два основні способи управління фінансово-бюджетною неспроможністю територіальних громад. Перший спосіб полягає у здійсненні комплексу превентивних заходів щодо управління фінансовою неспроможністю, спрямованих на вдосконалення фінансових засад місцевого самоврядування. Проведені органами місцевого самоврядування заходи з управління фінансово-бюджетною неспроможністю муніципальних утворень спрямовані, головним чином, на створення стимулюючих механізмів, щоб забезпечити розвиток власного доходного потенціалу територій.

Загалом доходна частина місцевих бюджетів більшості країн формується за рахунок двох груп надходжень. Перша група – це власні доходи муніципалітету, які включають місцеві податки та збори, штрафи, відсотки загальнодержавних податків, доходи від управління майном та іншої економічної діяльності, добровільні пожертвування та ін. У деяких країнах до них також відносять кредити та позики, які отримують органи місцевого самоврядування. До другої групи входять трансферти з інших бюджетів у формі фінансової допомоги [7]. У табл. 1 подано основні джерела доходів місцевих бюджетів у зарубіжній практиці.

Таблиця 1
Основні джерела доходів місцевих бюджетів (закордонна практика)

Внутрішні джерела			Зовнішні джерела		
Доходи від землі	«Неземельні» доходи	Збори за користування	Міжбюджетні трансферти	Запозичення	Сприяння розвитку
Податок на нерухомість	Податки на домогосподарства, рухоме майно та ін.	Комунальні послуги (водопостачання, каналізація та ін.)	Безумовні трансферти або поділ податків	Державні	Допомога при надзвичайних ситуаціях та ін.
Земельні збори	Ліцензійні збори на бізнес та ін.	Адміністративні мита	Умовні гранти	Банківські (приватний сектор)	Міжнародна допомога

У більшості розвинених країн у структурі надходжень до місцевих бюджетів переважають власні доходи. При цьому їх базисом здебільшого є місцеві податки. Невелика частина країн отримує власні доходи місцевих бюджетів з відрахувань від загальнодержавних податків.

Стабілізація доходної бази та збільшення фінансово-бюджетної спроможності територіальних громад – одна із стратегій фінансування, що реалізуються в різних країнах з метою підвищення стійкості місцевих бюджетів у нестабільних економічних умовах.

При цьому зауважимо, що місцеві бюджети не повинні покладатися на нестабільні доходи, що гостро реагують на економічні коливання. Найбільш яскраві приклади – податки на прибуток корпорацій та угоди з нерухомістю. Надходження від оподаткування доходів фізичних осіб також реагують на скорочення зайнятості, заробітної плати, проте це зниження є меншим, ніж за корпоративними податками. У той час як оподаткування власності у кризових умовах довело свою стійкість, у зв'язку з чим важливим є надання органам місцевого самоврядування можливості здійснювати їхнє адміністрування.

Як можливі заходи стабілізації фінансового стану громади застосовується збільшення податкового навантаження, крім того, здійснюється проведення заходів щодо підтримки підприємств та забезпечення робочих місць, що сприяє зростанню податкових відрахувань та скороченню додаткових видатків бюджету

в майбутньому. Також у кризовій ситуації рекомендується підвищувати співпрацю між громадами та розширювати використання бенчмаркінгу громад, підвищувати продуктивність праці співробітників або скорочувати витрати на заробітну плату, уникаючи звільнення, забезпечувати прозорість закупівель та видатків бюджетів.

Попередження фінансово-бюджетної неспроможності територіальних громад здійснюється і за допомогою вдосконалення міжбюджетної взаємодії у бюджетній системі держави. У зарубіжній практиці можна виділити два варіанти передачі ресурсів від одного рівня влади на інший – поділ доходів та система грантів. Поділ доходів здійснюється у вигляді розподілу податкової бази за рівнями бюджетної системи чи централізації податкового надходження на одному рівні та їх подальшого поділу. Виділення грантів зумовлене необхідністю зниження вертикального дисбалансу бюджетної системи, що виникає, і вирівнювання міжрегіональної диференціації податкового потенціалу громад, тобто горизонтального дисбалансу.

Система грантів представлена цільовими трансфертами та трансфертами із загальним призначенням, що мають певні ознаки та надаються відповідно до обраних критеріїв. Зокрема, це можуть бути:

- форми фіскальної допомоги загального призначення, що надаються з метою збільшення доходної частини для забезпечення збалансованості без зазначення конкретного цільового спрямування використання коштів, бюджетних грантів, спеціальних та блокових субсидій;
- гранти з державного бюджету;
- цільові гранти на виконання конкретних завдань, а також дотації на фінансування поточних та адміністративних витрат;
- асигнування (або субсидії) держави.

В Україні функціонує Державний фонд регіонального розвитку, який створюється в обсязі не менше 1% прогнозних доходів державного бюджету для фінансування інвестиційних програм й проєктів регіонального розвитку на конкурсній основі.

Отже, міжтериторіальне вирівнювання податкового потенціалу та бюджетної забезпеченості досягається за допомогою застосування інструментів міжбюджетного регулювання. Найбільш поширеними трансфертами є субсидії, гранти, вирівнюючі та цільові трансферти. Надані трансферти можуть бути умовними та безумовними, а також виділятися у фіксованому обсязі або з можливістю пролонгації. Проте фінансове вирівнювання довело свою стратегічну неефективність для розвитку територій [7].

Крім того, одним із дієвих інструментів забезпечення фінансової стабільності громад у багатьох країнах є ефективна система управління місцевим боргом. Особливості управління місцевим боргом визначаються загальною моделлю управління публічними фінансами країни. Розрізняються умови залучення запозичень, склад і структура боргових зобов'язань, ступінь контролю за політикою, що проводиться, з боку вищих органів влади.

Найбільш значущими превентивними заходами для регулювання місцевих запозичень з боку державних органів є визначення оптимального набору боргових інструментів та правил використання позикових коштів, встановлення обмежень на розмір бюджетного дефіциту, верхній рівень боргу, обсяг та форми запозичень, а також обов'язкове узгодження для отримання кредитів банків.

У числі основних перешкод на шляху побудови самодостатньої територіальної економіки, удосконалення міжбюджетних відносин, які

концентруються в основному на муніципальному рівні, на наш погляд, можна назвати наступні:

- правова невизначеність норм бюджетного законодавства щодо бюджетного статусу територіальних громад як генераторів податкових потоків – донори, реципієнти;
- недостатня методична опрацьованість розрахунків бюджетної потреби територіальних громад;
- неможливість забезпечення в бюджетному законодавстві економічної самостійності територіальних громад, оскільки для юридично рівних бюджетних повноважень для одних територій їх бюджетний статус високий, для інших – або не визначений, або близький до статусу громади-реципієнта;
- доступність фінансової допомоги територіальним громадам безвідносно до їх економічних зусиль і можливостей мобілізації власних джерел доходів.

Для сталого економічного розвитку територій муніципального рівня потрібно як подальше вдосконалення механізму розподілу бюджетних трансфертів, а й активізація місцевих зусиль зі створення власних джерел доходів, збільшення власного фінансового потенціалу.

Для ефективного використання позикові кошти спрямовуються для фінансування інвестицій та рефінансування поточної заборгованості, фінансування поточних витрат можливе лише з метою управління ліквідністю у короткостроковому періоді. Другий спосіб управління фінансово-бюджетною неспроможністю громад передбачає запровадження спеціальних режимів функціонування бюджету та застосування процедур врегулювання простроченої заборгованості громади для відновлення її платоспроможності. При цьому питання банкрутства /неспроможності територіальних громад взагалі не знайшли достатнього законодавчого вирішення.

В Україні для підвищення фінансово-бюджетної спроможності територіальних громад, на нашу думку, важливо активізувати публічно-приватне партнерство (далі – ППП), що включатиме муніципально-приватне партнерство як механізм залучення ресурсів малого та середнього бізнесу в інфраструктурний розвиток громад для реалізації публічних інтересів у муніципальній сфері та вирішення питань місцевого значення. Це метод інфраструктурного розвитку громад із залученням ресурсів приватного партнера. При залученні великого бізнесу для цього доцільно тристороннє державно-муніципально-приватне партнерство». На основі ППП відбувається співфінансування проєктів на основі відповідних взаємних зобов'язань для всіх учасників. Взаємини громад та приватного бізнесу орієнтовані на інвестиційні проєкти здатні, з одного боку, збільшити обсяг позабюджетних коштів для підтримки та розвитку об'єктів соціальної інфраструктури, а з іншого – знизити навантаження на бюджет громад. Крім цього, даний інструмент спрямований на пошук балансу інтересів основних публічних суб'єктів та бізнесу на основі раціонального розподілу ризиків між владою та бізнесом. Однак, незважаючи на прийняті нормативно-правові акти, у цій сфері на муніципальному рівні є багато неврегульованих питань (повноваження, відбір, порядок проведення експертизи, процедури публічного обговорення, моніторинг реалізації тощо). Незважаючи на значний інтерес приватних інвесторів до об'єктів соціальної інфраструктури, деякі обмеження не дозволяють активізувати цей процес. Це пов'язано: з необхідністю проведення процедури оцінки порівняльної переваги проєкту у галузях соціальної сфери, при

цьому ефективність від реалізації проєкту за рахунок бюджету та із застосуванням механізму ППП; зі складністю застосування механізму гарантованої прибутковості; з різною системою ціноутворення у бюджетній сфері та в ринкових умовах; з наявністю підвищеного ступеня невизначеності щодо термінів окупності у соціально-орієнтованих проєктах; з неможливістю повного відшкодування витрат інвестора на реалізацію проєкту ППП за рахунок платежів публічного партнера.

На фінансово-бюджетну спроможність значно вплинула російська агресія. Так, уряд у 2023 р., вирішуючи питання наповнення держбюджету, залишив територіальні громади без значного фінансового ресурсу – податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) (військових), 4% ПДФО, які у 2021 р. надав уряд задля стримання зростання тарифів на теплопостачання. Окрім цього, ще з початку вторгнення 2022 р., місцеві бюджети одночасно фінансували надання гуманітарної допомоги, комунальних послуг, логістичні та міграційні питання, освіту, медицину, мали відновлювати зруйноване майно та вирішували питання наповнення місцевих бюджетів. Адже місцеві бюджети відчули негативний вплив масової міграції та зупинки бізнесу, проблем електроенергетики тощо. Єдиним джерелом відновлення фінансово-бюджетної спроможності територіальних громад стало скорочення видатків та звернення за прямою фінансовою допомогою до міжнародних донорів, уряду. Наразі актуалізувалося питання грантової (проєктної) діяльності у громадах з метою залучення інвестицій, запозичень, грантів тощо. Інститут ППП має запрацювати й на рівні територіальних громад. Проте для реалізації таких пропозицій має бути сформована нормативно-правова база.

Висновки. Проблема зміцнення фінансової основи територіальних органів влади, особливо на місцевому рівні, залишається актуальною. Фінансово-бюджетна спроможність є складною структурованою економічною категорією. На нашу думку, вона не є простим підсумовуванням складових її елементів, а формується з урахуванням синергетичного ефекту, який, своєю чергою, відбувається у результаті взаємодії її складових елементів. Важливо, що рівень та структура фінансово-бюджетної спроможності динамічні, що пов'язано з трансформацією господарства та суспільства, зокрема, потребою у повоєнному відновленні України.

Фінансово-бюджетна спроможність територіальних громад вимагає керуючого впливу, здатного якнайповніше реалізувати ключову мету – підвищення якості життя мешканців. Це зумовлено тим, що поряд з реалізованими ресурсами можуть акумулюватися нереалізовані резерви, які ведуть до зниження ефективності функціонування бюджетної системи. Дана характеристика громади відіграє одну з ключових ролей у формуванні соціально-економічного розвитку міста, села чи селища, і, як наслідок, бюджетна політика є найважливішим інструментом стратегії фінансово-економічного розвитку регіону в цілому та стимулювання розвитку інноваційної та інвестиційної діяльності. Тому формування бюджетної політики має бути спрямоване на створення умов, що сприяють зростанню фінансово-бюджетної спроможності.

Список використаних джерел:

1. Банташ А.М., Лайко О.І., Талпа В.П. Оцінка впливу інституціонального забезпечення на бюджетну спроможність територіальних громад. *Економіка: реалії часу*. 2020. № 4 (50). DOI: 10.15276/ETR.04.2020.3
2. Кузькін Є.Ю. Фінансово-бюджетний потенціал органів місцевого самоврядування в умовах адміністративно-територіальної реформи. Київ: ДННУ «Акад. фін. управління», 2013. 308 с.

3. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня фінансової спроможності територіальних громад (проект). URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library> (дата звернення: 12.08.2023).
4. Полинюк Н.І. Формування ресурсів місцевих бюджетів в Україні: автореферат дис. ... на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08. гроші, фінанси і кредит. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2017. 23 с.
5. Сембер С.В., Чубарь О.Г., Машіко К.С. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансової спроможності і фінансових ресурсів територіальної громади. *Регіональна економіка*. 2015. № 3. С. 81–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2015_3_11 (дата звернення: 12.08.2023).
6. Сторчай Н.М., Симоненко Л.І., Довженко В.А. Фінансова спроможність бюджетів об'єднаних територіальних громад в умовах реалізації адміністративно-територіальної реформи. *Економіка та держава*. 2020. № 2. С. 104–109.
7. Успішна територіальна громада: будуюмо разом / Бриль М., Врублевський О., Данчева О., Сеїтосманов А., Чубаров Е. Харків: Видавничий будинок Фактор, 2018. 128 с.

References

1. Bantash, A.M., Laiko, O.I., & Talpa, V.P. (2020). Otsinka vplyvu instytutsionalnoho zabezpechennia na biudzhettu spromozhnist terytorialnykh hromad [Assessment of the impact of institutional support on the budgetary capacity of territorial communities]. *Ekonomika: realii chasu – Economy: realities of time*, 4 (50). DOI: 10.15276/ETR.04.2020.3 [in Ukrainian].
2. Kuzkin, E.Yu. (2013). Finansovo-biudzhetniyi potentsial orhaniv mistsevoho samovriaduvannia v umovakh administratyvno-terytorialnoi reformy [Financial and budgetary potential of local self-government bodies in the conditions of administrative and territorial reform]. Kyiv: DNU Acad. Finn. Management [in Ukrainian].
3. Decentralization (2021). Metodychni rekomendatsii shchodo otsinky rivnia finansovoi spromozhnosti terytorialnykh hromad (proiekt) [Methodological recommendations for assessing the level of financial capacity of territorial communities (project)]. *decentralization.gov.ua*. Retrieved from <https://decentralization.gov.ua/uploads/library> [in Ukrainian].
4. Polyniuk, N.I. (2017). Formuvannia resursiv mistsevvykh biudzhativ v Ukraini [Formation of resources of local budgets in Ukraine]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Lviv [in Ukrainian].
5. Sember, S.V., Chubar, O.G., & Mashiko, K.S. (2015). Teoretychni pidkhody do vyznachennia sutnosti finansovoi spromozhnosti i finansovykh resursiv terytorialnoi hromady [Theoretical approaches to determining the essence of the financial capacity and financial resources of the territorial community]. *Rehionalna ekonomika – Regional economy*, 3, 81–90. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2015_3_11 [in Ukrainian].
6. Storchai, N.M., Symonenko, L.I., & Dovzhenko, V.A. (2020). Finansova spromozhnist biudzhativ obiednanykh terytorialnykh hromad v umovakh realizatsii administratyvno-terytorialnoi reformy [Financial capacity of the budgets of united territorial communities in the conditions of implementation of the administrative-territorial reform]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and the state*, 2, 104–109 [in Ukrainian].
7. Bryl, M. (Eds.) (2018). Uspishna terytorialna hromada: buduiemo razom [Successful territorial community: building together]. Kharkiv: Factor Publishing House [in Ukrainian].

Подано до редакції 13.11.2023 р.

Прийнято до друку 14.12.2023 р.